

Arbeiderpartiets Landsmøte
Oslo 26.-29.mars 1987

Med forbehold om endringer

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

SPERRET til 26.3 kl 1100

APNINGSTALE

Jeg hilser landsmøtets delegater og våre mange gjester hjertelig velkommen.

Dette landsmøtet, hundre år etter stiftelsen i Arendal, demonstrerer bredden og livskraften i den bevegelsen som den gang slo rot i det norske samfunnet. Det er omfattet med en voldsom interesse. Det er nesten like mange journalister her som delegater.

Vi står i dag midt oppe i et skapende politisk arbeid for å finne de beste løsningene på de nære og påtrengende oppgavene i dagens Norge.

I en vanskelig tid for landet er det igjen Arbeiderpartiet som står i spissen for å stake ut kursen og vise vei.

Vi kaster blikket fremover, åpner for nye tanker og erfaringer, reiser en debatt og sikrer en dialog, på tvers av generasjonene, om frihetens vilkår i det neste sosialdemokratiske århundre.

Visjoner for fremtiden gjelder det nære, frihetens vilkår for den enkelte, i arbeid, familie og nærmiljø.

I vårt eget land påvirkes de vilkårene gjennom en kritisk og levende politisk debatt som blir utslagsgivende for holdninger, verdier og mål i samfunnsutviklingen.

Den frihetsdebatt vi har reist foran jubileumsåret er en idedebatt og en invitasjon til fornyet og fryktløs samfunnskritikk. Den spenner fra ide til praksis, fra det lokale til det nasjonale.

Valgmanifestet, Sosialdemokrati fordi vi trenger hverandre, er i tema, ord og tanke preget av frihetsdebatten. Den er inspirert av de nye tanker vi reiser og av de oppgaver som er viktige for folks hverdag, av de sakene som også må stå sentralt i et kommune- og fylkesvalgår.

Velferdssamfunnets fremtid krever vår aktive vilje til reformer og ombygging. Vi inviterer alle til å være med å stake ut en ny kurs for velferdssamfunnet. Da trenger vi en bredere debatt i lokallagene i parti og fagbevegelse. Da skal vi være åpne for nye generasjoner og deres tanker og visjoner. Da skal vi tørre å stille de vanskelige eller uventede spørsmålene. Da skal vi gå i oss selv hvis vi ikke har gode svar på oppriktig tvil fra generasjonene etter oss.

Dette landsmøtet ser ikke bare fremover, men også utover. Vår egen fremtid er uløselig knyttet til andres. Våre grunnholdninger om felles ansvar, frihet og rettferdighet har aldri stått klarere og mer overbevisende frem enn i dag, som det eneste svar, også for det internasjonale samfunn.

Derfor spenner også landsmøtet fra lokalt til internasjonalt, fra det nære og til det fjerne.

Slik var erkjennelsen allerede hos våre pionerer, den gangen for hundre år siden.

En av vårt partis stiftere var en fremmedarbeider - en dansk sigarmaker og børstebinder som kom til Norge i 1887 med 20 år på baken og 36 øre i lomma. Men om Carl Jeppesen manglet kapital, hadde han noe annet av større verdi. Han bar med seg sosialistiske ideer utenfra, begynte straks å agitere, og spilte en sentral rolle på Det norske Arbeiderpartis stiftelsesmøte i Arendal.

Det norske Arbeiderparti er del av en internasjonal, ja, en verdensomspennende bevegelse. Og i mange land har arbeiderne i dag det dårligere - er mer undertrykte og utbyttet - enn de var i Norge da Jeppesen tok fatt. Ved inngangen til sosialdemokratiets andre århundre i Norge, solidariserer vi oss med dem som står foran sitt første. Så lenge deres elendighet består, vet også vi hvilken fremtidsoppgave som er vår.

"Fornyelsen vil komme fra arbeiderne og kvinnene", sa Henrik Ibsen for mer enn 100 år siden. Han fikk rett. Det var arbeiderne, bøndene, fiskerne og kvinnene som levde i uretten og i nød og som kom til å stå for fornyelsen.

Hvem var de ?

Det var Carl Jensen, jerndreier fra Moss, født i 1869. Han var med og stiftet Moss sosialdemokratiske parti og ble aktiv kommunepolitiker og stortingsrepresentant.

Det var Hans Johan Jensen, snekker fra Gol, født i 1882. Han stiftet en rekke parti- og fagforeninger, var med i kommunestyret og på Stortinget.

Det var Elise Ottesen Jensen, prestedatter fra Jæren, født året etter at partiet ble stiftet. Utdannet tannlege, engasjert i kvinnebevegelsen og en pioner i arbeidet for seksuell opplysning over hele Norden, ja også langt ut over det.

Disse tre kan stå som representanter for de kvinner og menn som arbeiderbevegelsen tente og mobiliserte. Det var "de tusener som bygde landet."

Avmakt og armod var Arbeiderbevegelsens utgangspunkt.

Pionerene fødtes i et samfunn det hvert tiende barn døde før det var året gammelt, der middellevetiden var 50 år, der stemmeretten var begrenset, barnarbeid utbredt og 8-timers dagen en drøm. Norge var et klassesamfunn. Det slo ut i alle livsforhold, fra trangboddhet til tuberkulose.

De skaffet oss den lærdom at frihet og muligheter ikke er noe vi har, men noe vi sammen må skape.

Den lærdommen behøver vi ikke lære en gang til. Historien gir oss veiledning god nok når vi nå skal ta fatt i de nye utfordringene på terskelen til sosialdemokratiets neste århundre.

Dette er arven ved 100-års jubileet: Arbeiderbevegelsen erobret verden på nytt. Vårt parti sprang ut av et fremmed tankefrø sådd i norsk jord - og norsk arbeiderbevegelse er stadig en aktiv del av en internasjonal reisning for frihet, likhet og brorskap: Mellom kjønn, mellom klasser og mellom nasjoner.

Vi baserer stadig vår politikk på en analyse av hvordan samfunnet fungerer og på å oversette den enkeltes problemer til sosiale oppgaver - til klare programmer og paroler for vår politikk.

Vår bevegelse er stadig landets største politiske folkebevegelse, som gir politisk trening for samvirke blant likeverdige. Det gamle klassesamfunnet var bygget inn i folks sinn som underdanighet - de måtte stå med lua i handa. Arbeiderbevegelsen har gitt rankhet og selvrespekt.

Vi ser tilbake med stolthet og takknemlighet på dem som gikk foran og loftet oss dit vi er i dag. Den største seier er ikke den storstilte omfordelingen av sosialt ansvar som arbeiderbevegelsen har gjennomført: At fellesskapet tar ansvar for den enkelte og åpner mulighetene til et rikt liv for alle.

Den største seier er at store deler av det norske folk nå er preget av de sosialdemokratiske verdiene: Om fellesansvar for helse, eldreomsorg, arbeid og utdanning, likeverd for alle og selvrespekt for den enkelte.

Nå begynner sosialdemokratiets andre århundre. Vi vil alltid være underveis. Vi vil bygge om båten mens vi seiler. Når vi ser tilbake, er det for å sette kursen videre.

Vi skapte et samfunn som ble vårt eget. Her ligger vår stolthet, men også vår utfordring.

Mange har ønsket å framstille det slik at når velferden hadde erstattet nøden var Arbeiderpartiets historiske oppgave fullført. Partiet kunne plasseres på museum og våre ideer i arkivet.

Men er vår oppgave fullført ?

Vi har nådd mange mål. Men veien vil alltid gå videre. Våre ideer og våre holdninger er de samme. Men ikke den virkelighet de skal brukes på. Samfunnet er i stadig forandring - og vi må fange opp de nye utfordringene, de nye behovene og finne de nye løsningene.

I 80-åra har vi gjort den erfaring at kampen for velferdssamfunnet ikke vinnes en gang for alle. Den må vinnes igjen og igjen. Hver ny generasjon må vinnes for de ideer vi bygger på. Hvis ikke vil fundamentet smuldre bort og byggverket rase sammen. Massearbeidsledigheten som vi trodde var avskaffet, er en trussel påny. Hele folket i arbeid er en

stadig utfordring. Arbeidets organisering og resultatenes fordeling er stadig vår sentrale utfordring.

Det er mange krefter som former vår fremtid.

Ny kunnskap og teknologi endrer vår hverdag - og våre muligheter. Utviklingen skaper ikke bare framgang, men også nye problemer. Økt energiforbruk og industriproduksjon har skapt velstand, men også trusler mot vårt økologiske system, vår natur og ressursgrunnlaget.

Slik blir de forutsetninger vi bygger morgendagen på, stadig endret.

I dag er oppgaven å tegne kartet for morgendagens samfunn. Da ser vi nye grenser som må sprenges, nye milepæler å slå ned. Vi tar utgangspunkt i dagens virkelighet for å skape en ny.

Da skal vi også ha vilje til å reformere våre egne reformer. For kanskje er vår aller største utfordring denne: Ikke å bli fanget av vår egen suksess. For det samfunn vi nå må se kritisk på, det har vi selv skapt.

Vi må alltid søke etter nye måter å nå våre mål, drive en stadig forsøksvirksomhet. Slik bygger vi på den virkelighet som utviklingen skaper, på den kunnskap som vinnes og de forandringer som skjer.

*

Vi har lagt en generasjon til vår levealder. Men også forholdet mellom generasjonene er radikalt endret.

Befolkningen var som en pyramide - bred på bunnen med mange barn og unge, og med færre eldre på den tynne toppen.

I dag likner den mer på et stabbur, med færre barn og flere eldre blir den bredest mot toppen. I 1986 var det mer enn dobbelt så mange pensjonister som industriarbeidere.

Det skaper et annerledes samfunn, ikke bare press på pensjonsordninger og kø på sykehjemmene. Det må få oss til å spørre om det er et mål at vi skal tilbringe den siste tredjedelen av våre liv som pensjonister. Eller om vi bør organisere samfunnet på en annen måte, slik at de mange eldre som er friske og sterke - og det er faktisk de fleste - bedre kan få bruke sine krefter.

1970-åra ble tiåret da norske kvinner fant plass i arbeidsmarkedet. En kvart million gikk ut i lønnet arbeid. De er kommet for å bli. Det har gitt nye muligheter og nye utfordringer. Det har gitt en ny hverdag. Flere barn kommer hjem til tomt hus. Da må vi justere både arbeidstid, skoletid og skolebruk. Foreldrenes rett til arbeid og utfoldelse skal ikke bety at barnas levekår blir salderingsposten.

Lik rett til arbeid kan heller ikke bety at alle jobber på samme tid eller at alle skal stå i den samme bilkø.

Kortere arbeidstid kan bety nye flaskehaler og nye køer - eller det kan bli en mulighet for å skape nye driftsformer og nye arbeidstider. Noen sykehus har satt eksempler. Slik kan

vi kople ønsket om mer tid for familie, med kortere køer, og bedre utnyttelse av både arbeidsdagen og kapitalutstyret.

Sliter vi med ordninger som binder for mye av våre ressurser opp i løsninger og overføringer som skulle løse 60- og 70-åras problemer? Da må vi flytte midler dit hvor problemene er størst.

Husbanken ble etablert for å skaffe billige og gode boliger for alle, og er et eksempel på forrige generasjons vellykkede velferdspolitik. I dag virker det urettferdig når arvingene høster kapitalgevinstene, samtidig som samfunnet ikke gir dagens unge slike boligtilbud.

Om vi lar oss blinde av vår egen fortid, kan våre egne reformer utvikle seg til det motsatte av det vi ønsker: De kan bli en hemsko, snarere enn en hjelp til sosial rettferdighet og personlig utvikling.

Dette blir den største utfordringen når vi går inn i sosialdemokratiets andre århundre: Å reformere våre egne reformer i tråd med våre idealer - et samfunn der alles frie utvikling er en forutsetning for den enkeltes frie utvikling, der vi utvider friheten sammen, i solidaritet med hverandre.

Tar man dette lett, tar man feil. For nå er ikke lenger velferdspolitik så enkel som å ta fra de rike og gi til de fattige - selv om brydene stadig er skjevt fordelt. Med den velstand flertallet har nådd betyr solidaritet at vi selv ikke slipper unna.

Men om oppgaven ikke er lett, var den vanskeligere før, for dem som gikk foran.

Vi skal gi nye dimensjoner til debatten om offentlig eller privat. Det har aldri vært Arbeiderpartiets mål at mest mulig skal skje i offentlig regi. Men vi har sett at utviklingen krever en stadig større felles ansvar - på stadig nye områder. Derfor må vi mobilisere for større samfunnsansvar, i all virksomhet, offentlig og privat.

Og vi må utløse nye krefter og nye muligheter, særlig i nærmiljøene. Oppgaver som bedring av bomiljø, fritidsaktiviteter, vedlikeholdsarbeider, og kulturliv kan løses bedre gjennom nye samarbeidsformer. Her har organisasjoner, foreldregrupper og borettslag ansvar og muligheter.

Vi skal gå til sosialmokratiets neste århundre med to erfaringer: Vi skaper nye muligheter hvis vi går sammen og lar alle være med. Og - velferdssamfunnet må forandres for å bestå.

Bygger ikke vi om velferdssamfunnet etter dagens behov - vil andre bygge det ned.

Vi må prøve, vi kan feile, - men vi vil lære. Vi vil alltid være underveis. Mot nye oppgaver, nye utfordringer - og nye løsninger.

Opgaven å reformere velferdssamfunnet er like inspirerende og utfordrende som det var å bygge det. Det er

oppgaven vi har tatt fatt på. Det kaller på det beste i våre tradisjoner: Evne til samfunnskritikk og vilje til reformer.

Dette landsmøtet går til den oppgaven med inntrykkene fra menneskers hverdag, deres holdninger, deres håp og deres problemer. Det er ikke bare det beste, men det eneste utgangspunkt hvis vi skal lykkes, som parti og som nasjon.

Arbeiderpartiet - sosialdemokratiet - kan se tilbake på en stolt fortid - og vi kan se fram mot en utfordrende framtid.

En framtid hvor oppgavene viser at vi trenger mer sosialdemokrati - fordi vi trenger hverandre.